

<https://doi.org/10.32782/2786-9067-2023-25-1>

УДК 61 (091.2): 616-036.22:616.927.3:579.881.1

HENRYK MOSING ORAZ STRATEGIA DZIAŁAŃ EPIDEMIOLOGICZNYCH PODCZAS TYFUSU PLAMISTEGO

Kuzminov B.P., Smolnytska V.L.

Narodowy Uniwersytet Medyczny imienia Daniela Halickiego we Lwowie, Lwów, Ukraina

Streszczenie. Artykuł poświęcony jest działalności naukowej doktora nauk medycznych Henryka Mosinga, który opracował strategię walki z tyfusem plamistym.

Wdrożenie opracowanych przez H. Mosinga środków przeciwepidemicznych umożliwiło po raz pierwszy w historii kraju ograniczenie zachorowań do poziomu bezpiecznego epidemiologicznie i doprowadzenie tej groźnej infekcji do stanu eliminacji.

Słowa kluczowe: Henryk Mosing, epidemiczny tyfus plamisty, system środków epidemicznych.

Wprowadzenie. Tyfus nie zniknął. Będzie istniał przez wieki i okazuje się, kiedy ludzka ignoracja i okrucieństwo dadzą mu taką możliwość. Te słowa profesora H. Zinssera bardziej aktualne niż kiedykolwiek wcześniej i wymagają nowej oceny przez pryzmat czasu wysiłków tych lekarzy, którzy kosztem swojego zdrowia, a często i własnego życia powstrzymali „tryumfujący przebieg” tej groźnej infekcji w XX wieku na kontynencie euroazjatyckim, spowodowany wydarzeniami militarnymi i migracją ludności.

Cel badania. Analiza i przedstawienie faktów naukowych dotyczących opracowania przez Henka Mosinga strategii działań przeciwepidemicznych na tyfus plamisty

Materiały i metody badań. Analityczny, systemowo-historyczny aspekt metody podejścia systemowego.

Wyniki oraz ich omówienie. Jednym z najbardziej wybitnych epidemiologów był lekarz pochodzenia polskiego Henryk Mosing, 112 lat od dnia urodzenia którego obchodzili dnia 27 stycznia 2022 roku.

Całe życie Henryka Mosinga było związane ze Lwowem, również jako i działalność naukowa, która w ciągu 43 lat była wykonywana w jednym instytucie, w którym on rozpoczął swoją pracę będąc jeszcze studentem, pod kierunkiem światowej sławy profesora, biologa R. Weigla.

Wszyscy przodkowie Henryka Mosinga po linii męskiej byli lekarzami - pra-pra-dziadek (Józef), pradziadek (Gotfryd), dziadek (Kazimierz) oraz brat Ksawery.

Po ukończeniu w 1928 roku II Gimnazjum Państwowego imienia Kazimierza Morawskiego w Przemyślu podjął studia na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Na Uniwersytecie Mosing zainteresował się mikrobiologią. To właśnie ta nauka szybko się rozwijała i

była wówczas modna. Odkrycia mikrobiologów pozwoliły ludzkości pokonać tak straszne choroby zakaźne, jak dżuma, ospa i cholera.

Kariera naukowa przyszłego wybitnego uczonego rozpoczęła się w laboratorium tyfusu plamistego profesora Rudolfa Weigla na Katedrze Biologii Ogólnej Wydziału Medycznego. To właśnie dotąd młody człowiek udał się jako wolontariusz.

W roku 1934 po otrzymaniu dyplomu Uniwersytetu Lwowskiego, który zaświadczał tytuł lekarza oraz wydaniu zezwolenia na wykonywanie praktyki lekarskiej, Henryk Mosing został przyjęty do laboratorium profesora Weigla jako asystent młodszy.

Przeprowadzać pierwsze śledztwo epidemiologiczne i zbierać anamnezę epidemiologiczną od chorych musiał w miejscu swojej pracy. Na początku września 1934 roku epidemia wystąpiła wśród pracowników laboratorium profesora podczas produkcji szczepionki profilaktycznej przeciwko tyfusowi. Wśród personelu liczącego 40 osób, odnotowano 21 przypadków choroby.

W końcu 1935 roku H. Mosing, jako kierownik Mobilnego Laboratorium Epidemiologicznego wyrusza na swoją pierwszą ekspedycję i zaczyna zajmować się badaniem epidemiologii tyfusu plamistego na terytorium Polski.

Młody naukowiec konsultuje chorych, ulepsza metody szczepień, określając działania profilaktyczne i terapeutyczne tych szczepionek. I tylko czasami wraca do Lwowa w celu przeanalizowania i podsumowania pracy, przeprowadzonej w ogniskach epidemiologicznych.

O sytuacji epidemiologicznej w województwach lwowskim, stanisławskim i tarnopolskim w latach 30. XX w. świadczą wskaźniki zachorowalności i umieralności za lata 1930-1937 zgodnie z danymi wydrukowanymi w «Kronika epidemiologiczna» (tab.1) [1].

Tabela 1.

Zarejestrowana zachorowalność i śmiertelność w latach 1930-1937z tyfusu na 10 tys. ludności we wschodnich województwach Polski (zgodnie z danymi wydrukowanymi w «Kronika epidemiologiczna»[1].)

Lata	Zachorowalność				Śmiertelność			
	Województwa				Województwa			
	Lvivske	Stanislaw ske	Ternopil ske	Razem	Lvivske	Stanislaw ske	Ternopil ske	Razem
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
1930	0.5	1.4	0.5	0.7	0.1	0.1	0.1	0.1
1931	0.6	1.6	0.7	0.9	0.1	0.2	0.2	0.1
1932	1.0	1.8	0.7	1.1	0.1	0.2	0.1	0.1
1933	2.0	2.2	1.0	1.8	0.1	0.2	0.1	0.1
1934	1.6	3.7	2.2	2.1	0.1	0.4	0.3	0.2
1935	2.3	4.3	1.0	2.6	0.1	0.3	0.2	0.2
1936	2.3	3.3	1.6	2.3	0.1	0.3	0.2	0.2
1937	1.7	4.6	1.4	2.3	0.1	0.4	0.2	0.2

Z przemówienia dr A. Krysińskiego na zjeździe przyjaciół Huculszczyzny: „Wracając z zarobków, huculi sprowadzają do ojczyzny choroby zakaźne, i tylko słabo zaludniona osada mieszkańców ratuje od wielkich wybuchów epidemii. Złe pranie bielizny i jej rzadka zmiana, a także sporadyczne pranie w gorącej wodzie, jest przyczyną tyfusu plamistego. Bardzo często po pochówku zmarłego na tyfus, dwa tygodnie później wszyscy uczestnicy uroczystej kolacji chorują na tyfus” [2].

Według oficjalnych danych zachorowalność na tyfus plamisty w rejonie Huculskim wahała się od 1 do 2,5 na 10 tys. ludności, ale dane te są z pewnością niepełne, ponieważ większość przypadków chorób w górach, przy braku płatnej opieki medycznej, nie zostały zarejestrowane. Wskaźnik zarejestrowanej zachorowalności na tyfus plamisty w Huculszczyźnie był istotnie wyższy niż we wschodnich województwach Polski i dwukrotnie wyższy niż w całej Polsce (tab.2) [2].

Tabela 2.

Zarejestrowana zachorowalność na tyfus plamisty w obwodzie huculskim na 10 000 mieszkańców w latach 1926-1933 zgodnie z danymi wydrukowanymi w czasopiśmie «Pamiętnik zjazdu higieniczno-medycznego - przyjaciele Huculszczyzny» [2].

Lata	Wskaźnik zachorowalności na 10 000 mieszkańców		
	Na Huculszczyźnie	We wschodnich województwach Polski	W całej Polsce
1926	2,44	2,0	1,39
1927	2,47	1,9	1,15
1928	1,40	1,5	0,93
1929	0,88	0,79	1,77
1930	1,07	0,72	0,64
1931	0,99	0,9	0,67
1932	1,16	1,1	0,75
1933	2,09	1,8	1,07

Owocem wieloletnich obserwacji epidemiologicznych, prac terenowych i badań laboratoryjnych H. Mosinga stało podsumowanie w monografii obszernej „Tyfus eksantematyczny w Polsce”. Praca została napisana wspólnie z lekarzem Piotrem Radło, kierownikiem grupy likwidacyjnej ds tyfusu w Karpatach Wschodnich [3].

W 1937 r. w Polsce zarejestrowano 3477 przypadków tyfusu. Choroba ta występowała prawie wyłącznie w regionach wschodnich. Powstała mapa, na której autorzy podzielili Polskę na trzy części: zachodnią – wolną od tyfusu; centralną, gdzie z reguły pojedyncze przypadki były niezwykle rzadkie, jak wcześniej sprowadzane ze Wschodu; oraz wschodnią, gdzie co roku było mniej lub więcej przypadków.

W tym czasie tyfus płamisty był chorobą miejscowości wiejskiej. Badania szczegółowe tyfusu płamistego na terenie rejonu jaworowskiego departamentu lwowskiego, o powierzchni 10 000 kilometrów kwadratowych i populacji 87 680 osób, stwierdzano około 200 przypadków rocznie. Zostało ustalono również, że wiele przypadków zgłoszonych przez pielęgniarzek obserwujących nie były te choroby tyfusem i było wykryto szereg chorób nietypowych, które w normalnych warunkach życia pozostałyby niezauważone.

Na podstawie przeglądu porównawczego map rocznych epidemiologicznych i wykazów wszystkich miejscowości w powiecie przedstawiono obraz kliniczny rozprzestrzeniania się tyfusu płamistego, ogniska endemiczne i strefy epidemiologiczne, a także informacje o charakterze epidemii, ich początku, intensywności i obrazu klinicznego choroby.

15 maja 1937 roku na Uniwersytecie Lwowskim H. Mosing obronił pracę doktorską „Badania epidemiologiczne i serologiczne tyfusu płamistego” [4].

Rozprawa podsumowuje wyniki ekspedycji na wieś Mikielewsczyzna obwodu grodzieńskiego, gdzie wiosną 1936 roku zaobserwowano jedną z największych (158 przypadków na 1360 mieszkańców wsi) epidemii tyfusu płamistego w ostatnich latach.

Wszystkie przypadki choroby zostały dokładnie przeanalizowane przez kandydata. Każdy pacjent przeszedł badanie kliniczne i badania laboratoryjne.

W przypadkach wątpliwości było przeprowadzone zakażenie krwią pacjentów świnek morskich. Analiza materiału uzyskanego pozwoliła ustalić źródła i kryteria rozpoznania choroby i podać opis obrazu klinicznego, możliwość zachorowania na tyfus w okresy określone oraz opracować szereg środków zapobiegawczych, dokładnie tych, które są obecnie stosowane w celu wyeliminowania i rozprzestrzeniania epidemii: postawienie rozpoznania za pomocą diagnostyki, zebranie anamnezy epidemiologicznej, izolacja i leczenie pacjentów, obserwacja osób, które były w kontakcie z zakażonymi, wprowadzenie kwarantanny ze środkami eliminującymi czynniki chorobotwórcze, profilaktyka szczepionkowa.

Tekst rozprawy był wydrukowany w czasopiśmie „Medycyna doświadczalna i społeczna”, a komisja egzamenacyjna Wydziału Medycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza w składzie: profesora Rudolfa Weigla, profesora Zdzisława Steusinga, profesora Napoleona Jana Gąsiorowskiego, na czele której stanął dziekan, profesor Marian Franke, podjęła decyzję o nadaniu kandydatowi stopnia naukowego doktora nauk medycznych [4].

Wyniki rozprawy były przedstawione na XV Kongresie Lekarzy Polskich i Przyrodników i VII Kongresie Mikrobiologów i Epidemiologów Polskich we Lwowie i zostały wysoko ocenione nie tylko w Polsce, ale i poza jej granicami.

23 września 1938 roku za wysokie osiągnięcia naukowe i walkę z epidemiami tyfusu plamistego na terytorium Polski Prezydent Polski Ignacy Mościcki wręczył H. Mosingowi Złoty Krzyż Zasługi.

Wnioski i perspektywy. Wprowadzenie w życie praktyczne w zakresie ochrony zdrowia wyników badań naukowych rozpoczętych w laboratorium profesora Weigla, który od wielu lat wspierał badania podstawowe H. Mosinga, zapewniły likwidację epidemii tyfusu plamistego w dużej części Eurazji.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Подражанський А. С. Санитарно-эпидемиологическое состояние западных областей Укаины до воссоединения с УССР : дис. ... канд. мед. наук [рукопис] / МОЗ УССР. Львовский институт эпидемиологии, микробиологии. Львов, 1948. С. 446.
2. Krysinski A. Stan zdrowotny ludności Huculszczyzny. (Zjazd Higieniczno-lekarski Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny w Worochcie w dniu 9, 10 i 11 czerwca 1934 roku). *Zdrowie Publiczne*. 1934. Rok XLIX, nr 8. S. 643–664.
3. Mosing H., Radlo P. Le typhus éxanthématique en Pologne. *Bulletin mensuel de l'Office International d'Hygiene publique*. 1938. T. XXX, f. 8. P. 1716.
4. Mosing H. Badania epidemiologiczne i serologiczne nad dorem plamistym. *Medycyna Doświadczalna i Społeczna*. 1937. T. XXII, z. 5–6. S. 393–425.

REFERENCES

1. Podrazhanskyi AS. Sanitary and epidemiological state of the western regions of Ukaina before reunification with the Ukrainian SSR: dis. ... cand. honey. Sciences / Ministry of Health of the Ukrainian SSR. Lviv Institute of Epidemiology, Microbiology. Lviv. 1948: 446
2. Krysinski A. Health state of population of Huculszczyzny. (Niczno-lekarski Convention of Higienic Societies of Friends of Huculszczyzny in Worochcie in a day 9, on an d 11 June, 10, 1934). *Zdrowie Publiczne*. 1934. 49(8): 643–664.
3. Mosing H., Radlo P. Exanthematous typhus in Poland. Monthly. *Bulletin mensuel de l'Office International d'Hygiene publique*. 1938. 30(8): 1716.
4. Mosing H. Epidemiology and serum researches above the spotted typhus. *Medycyna Doswiadczalna i Społeczna*. 1937. 22(5–6): 393–425.

ГЕНРИХ МОСІНГ ТА СТРАТЕГІЯ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ ПРИ ВИСИПНОМУ ЕПІДЕМІЧНОМУ ТИФІ

Кузьмінов Б.П., Смольницька В.Л.

Анотація. Стаття присвячена науковій діяльності доктора медичних наук Генріха Мосінга, який розробив стратегію боротьби з висипним епідемічним тифом.

Впровадження розроблених Г. Мосінгом протиепідемічних заходів дозволило вперше в історії країни знизити захворюваність до епідеміологічно безпечного рівня та привести цю небезпечну інфекцію до стану ліквідації.

Ключові слова: *Генріх Мосінг, висипний епідемічний тиф, система протиепідемічних заходів.*

Кузьмінов Б.П. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8693-1046>

Смольницька В.Л. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3875-4356>, +38(097)241-89-19,
valentinas2002@ ukr.net.

Надійшла до редакції / Receiv: 15.11.2022